

УДК 373.2.016:81'233]:37.091.4

ЗІМАКОВА Лілія Василівна,

кандидат педагогічних наук, доцент,

Полтавський національний

педагогічний

університет імені В.Г.Короленка

МАНЖЕЛІЙ Наталія Михайлівна,

кандидат педагогічних наук, доцент,

Полтавський національний

педагогічний

університет імені В.Г.Короленка

МОВНА СОЦІАЛІЗАЦІЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ НА ЗАСАДАХ ЛІНГВОДИДАКТИЧНОЇ СПАДЩИНИ СОФІЇ РУСОВОЇ

Проблема мовної соціалізації широко обговорюється вітчизняним суспільством, оскільки для багатьох громадян нашої країни гостро постає питання мовної ідентифікації. У працях С. Русової є чимало фактичного матеріалу, який співзвучний сьогоденним поглядам і вимагає вивчення. Сама біографія видатного педагога стала прикладом і підґрунтям відстоювання нею у суспільстві мовної толерантності, відданості україномовному вихованню майбутніх громадян нашої держави.

Мовна ситуація за часів царської України була вкрай непроста – йшло жорстке засилля російської мови в усі заклади освіти, тому С. Русова відстоювала право української дитини отримувати освіту рідною мовою, називаючи це найприроднішим шляхом здобуття соціального досвіду.

Після набуття Україною незалежності здавалося, що в мовній політиці стало все зрозуміло: в Україні – україномовні освітні заклади. Але зрусифіковане суспільство за часів радянської політики білінгвізму в 70-80-роки ХХ ст. і досі гостро сприймає питання україномовного спілкування. Боротьба за право української мови панувати в освітніх закладах триває й досі. Вчення С. Русової відстоюють ідею створення україномовного дитячого садка.

Теоретичні аспекти мовної соціалізації викладені у лінгводидактичній спадщині С. Русової, а саме у працях «Дошкільне виховання», «Теорія і

практика дошкільного виховання», «Нові методи дошкільного виховання», «Нова школа», «Нова школа соціального виховання» тощо.

Сучасними завданнями соціалізації є забезпечення рівних можливостей для всіх дітей в оволодінні надбаннями культури та створення умов для виявлення та розвитку творчої обдарованості дитини. Лінгводидактична спадщина С. Русової пронизана педагогічними ідеями та шляхами їх реалізації. Вона вперше в Україні розробила методичні засади навчання, які охоплюють усі сторони мовленнєвого розвитку дітей та сформувала концепцію навчання дітей рідної української мови в дитячому садку.

Методологічними засадами цієї концепції є розуміння дитини як біосоціальної істоти. Дитина – це продукт вроджених, спадкових, родинних та соціальних явищ, які впливають і на розвиток мовлення. Тож ефективність навчання дітей рідної мови залежить від того, наскільки педагог враховує вроджені й спадкові мовленнєві якості, нахили, здібності (мозкові мовні центри, будова мовленнєвого апарату) та від відповідних соціальних умов для опанування дитиною рідної мови. У педагогічних роздумах Софія Федорівна акцентує на ролі соціального оточення у засвоєнні мови людиною. Саме під час розвитку в дитини виникають соціальні інстинкти, що дозволяють засвоювати «хатню мову» (мову батьків), мову однолітків та товаришів, інших оточуючих людей – дитина переймає соціальний досвід, у неї формуються уміння і навички спілкування, тобто проходить її первинна соціалізація.

Доведено, що дошкільний вік є сензитивним періодом для розвитку мовлення, тобто організоване навчання дітей рідної мови та грамоти починають ще до школи, в дитячому садку, про що переконливо говорила Софії Федорівни на початку ХХ століття.

Теоретичне обґрунтування С. Русовою місця й ролі рідної мови в житті дитини, родини, навчально-виховному процесі дитячого садка та школи є концептуальним і сьогодні, коли ми формуємо національну систему освіти в Україні. Навчання дітей за підручниками, написаними рідною мовою,

панування в навчально-виховних закладах рідного поетичного слова, національного мистецтва, літератури, культури, фольклору, традицій, зразкової літературної мови педагогів – усе це є ґрунтом для створення в Україні справжніх національних родинних дошкільних закладів, про які мріяла Софія Федорівна Русова.

На основі засвоєної рідної мови, підкреслювала вчена, з чотирьох-п'яти років доцільно навчати дітей другої, завдяки чому вони з раннього дитинства залучаються до загальнолюдських цінностей. Це стало корисною методичною порадою і вказівкою у навчанні дітей з іншомовних родин української мови.

Розроблені С. Русовою засоби, методи і прийоми, форми навчально-мовленнєвої діяльності та напрями розвитку мовлення в українському дитячому садку представляють, на нашу думку, струнку лінгводидактичну систему. Найважливіші засоби розвитку мовлення дітей, з погляду педагога, – довкілля, мистецтво, художня література, національні свята, український фольклор, драматизація. Як методи навчання дітей рідної мови Софія Федорівна рекомендувала використовувати спостереження, екскурсії, розглядання картин та обговорення їх змісту, розповіді за малюнками, читання оповідань, заучування віршів, переказ художніх творів, бесіди, ігри-драматизації, розповідання казок, вправи та ігри. Провідними прийомами розвитку мовлення дошкільнят у спадщині Софії Федорівни Русової є переймання (наслідування), вірєць мовлення дорослих, запитання, зіставлення. Обов'язковою формою навчання рідної мови в громадському дитячому садку мають бути “предметові” та “річові лекції” – заняття.

На основі ґрунтовного аналізу зарубіжного досвіду та наукових праць відомих учених різних країн у галузі становлення й розвитку мовлення дітей педагог визначає шляхи для “найкращого розвитку мови дітей”. Зокрема вона радить: стежити за правильною вимовою; навчати гарним ритмічним віршам; давати дітям розмовляти вільно, на цікаві для них теми; стимулювати дітей до складання самостійних творів, невеликих оповідань; переповідати

найкращі художні твори, які б “захоплювали їх своїм змістом і художньою формою, мовою”; проводити “річкові лекції” та “лекції-номенклатури”, користуючись засобами системи М. Монтесорі.

Отже, Софія Федорівна Русова великого значення надавала мовній соціалізації дитини дошкільного віку і з цією метою розробила струнку лінгводидактичну концепцію, яка актуальна й до нині.

Список використаних джерел

1. Богуш А.М., Гавриш Н.В. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови в дошкільних навчальних закладах: підручник. К.: ВД «Слово», 2015.
2. Русова Софія Вибрані педагогічні твори: У 2 кн. Кн. 1 / За ред. Є. І. Коваленко; Упоряд., передм., прим. Є. І. Коваленко, І. М. Пінчук. К.: Либідь, 1997. 272 с.
3. Русова Софія Вибрані педагогічні твори: У 2 кн. Кн.2 / За ред. Є. І. Коваленко; Упоряд., передм., прим. Є. І. Коваленко, І. М. Пінчук. К.: Либідь, 1997. 320 с.
4. Русова С. справа народної освіти на Україні. *Світло*. 1911. №1. с.52-56.